

UDK 7.0/77

Zagreb, 2009.

ISSN 0350-3437

Radovi Instituta za povijest umjetnosti 33
Journal of the Institute of History of Art, Zagreb

Petar Puhmajer

Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb

Palača Zagrebačkog kaptola u Varaždinu

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 19. 10. 2008.– Prihvaćen 21. 10. 2009.

UDK: 726.9(497.5 Varaždin)“17”

Sažetak

Dosad se smatralo da je palača Zagrebačkog kaptola u Varaždinu sagrađena početkom 18. stoljeća, no istraživanja građevinske dokumentacije u Kaptolskom arhivu u Zagrebu pokazala su da je na mjestu starije kuće od 1760. do 1763. izgrađena nova zgrada. Iako dokumenti izričito ne navode tko je izradio projekt za palaču, izvedba je povjerena graditelju ludbreškog vlastelinstva Antonu Maričniku, dok su za obrtničke radove angažirani mahom domaći majstori. Palača se svojom prostornom or-

ganizacijom i reprezentativnim oblikovanjem pročelja uklapa u korpus varaždinskih palača 18. stoljeća, te se usprkos malim dimenzijama ističe kao vrijedno djelo barokne arhitekture kontinentalne Hrvatske. Kao specifično obilježje izdvaja se rješenje pročelja s volutnim zabatom koji zaključuje središnji rizalit, što je karakteristično za još neke građevine iz šezdesetih i sedamdesetih godina 18. stoljeća.

Ključne riječi: *arhitektura, palača, barok, 18. stoljeće, Varaždin, Zagrebački kaptol*

U 18. stoljeću Zagrebački je kaptol kao upravno tijelo Zagrebačke biskupije ima razgranatu mrežu ovlasti koja je sezala u mnoge sfere društvenog i javnog života. Kao *vjerodostojno mjesto (locus credibilis)*, Kaptol je stoljećima obavljao svojevrsnu funkciju javnog bilježnika, u čijoj je nadležnosti bilo sklapanje kupoprodajnih ugovora i potpisivanje pravnih akata od javnog i privatnog značenja. Kaptol je u svojoj domeni imao također upravljanje crkvenim posjedima, gospodarstvo, i napose graditeljsku djelatnost na tim posjedima, koji su se odvijali neovisno od državne ili gradske administracije. Iako je skoro čitavo 18. stoljeće sjedište državne uprave i crkvene organizacije bilo u Zagrebu, Varaždin kao najveći grad kontinentalne Hrvatske,¹ u političko-pravnim i crkvenim sferama nije mnogo zaostajao. Crkva je ondje imala četiri velika samostana, biskupsku palaču te od početka 18. stoljeća kaptolsku zgradu koja je služila kao sjedište javno-bilježničke službe i ured imovinsko-pravnih poslova.²

Pred sam kraj 17. stoljeća, na mjestu današnje kaptolske palače u Varaždinu, stajale su dvije kuće vlasnika Jurja Plemića, jedna drvena, druga zidana. Godine 1699. Zagrebački kaptol kupuje obje i početkom 18. stoljeća daje sagraditi novu zgradu.³ Ona je vjerojatno bila malih dimenzija, što se naslućuje iz popisa njena inventara iz 1728. godine (prilog 1).⁴ Dosad se

smatralo da je spomenuta kuća današnje zdanje,⁵ no arhivska su istraživanja pokazala da je od 1760. do 1763. godine na njenu mjestu podignuta nova palača (sl. 1).⁶ Naime, čini se da je preseljenjem Kraljevskog vijeća u Varaždin četiri godine ranije, crkva željela ojačati svoje prisustvo u tom gradu pa se stoga upustila u pothvat izgradnje nove zgrade. Obilna dokumentacija o izgradnji palače, sačuvana u Kaptolskom arhivu u Zagrebu, pruža uvid u tehnička obilježja, tijek izgradnje i ulogu majstora, graditelja i obrtnika koji su sudjelovali u projektu. Iako dokumenti izričito ne navode tko je izradio projekt za palaču, izvedba je povjerena Antonu Maričniku, graditelju ludbreškog vlastelinstva.⁷ Za obrtničke su radove angažirani mahom domaći majstori, članovi varaždinskih cehova.

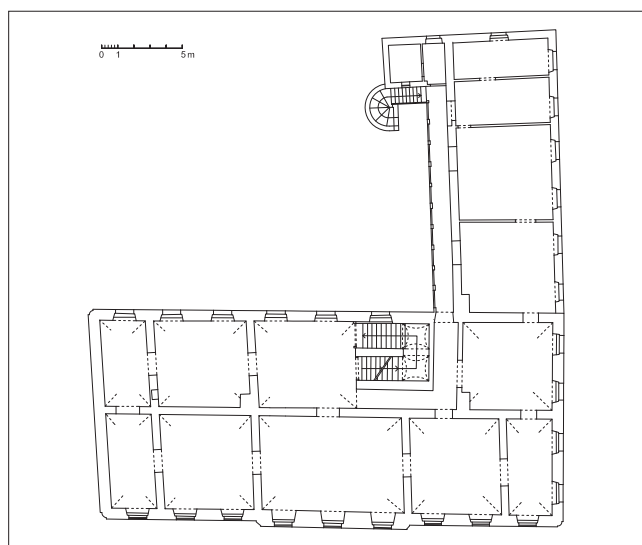
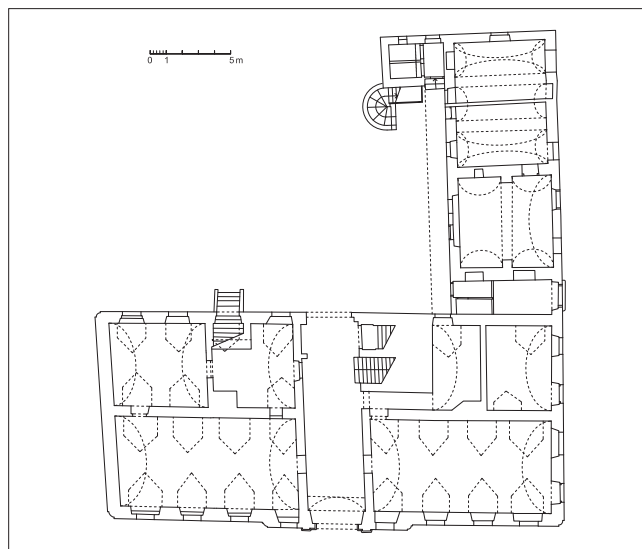
Palača je smještena na uglu Franjevačkog trga i Draškovićeve ulice. Projektirana kao jednokrilan objekt, nije oblikovana kao uglovnica već je glavnim pročeljem okrenuta prema Draškovićevoj ulici, nekadašnjoj *Platea magna*, dok samo jednim uglom zalazi u prostor trga. Bočna ulica Andrije Kačića Miošića u 18. je stoljeću bila vrlo uzak gradski prolaz, pa je na sjevernom pročelju izostala bogata artikulacija. Urbanistički položaj palače najbolje prikazuje veduta iz 1824. godine gdje se vidi tada dvokrillno zdanje iza kojega se pruža parterno uređen francuski vrt (sl. 2).⁸

1. Glavno (istočno) pročelje palače.
Main (eastern) façade of the palace.

2. Urbanistički smještaj palače na veduti iz 1823. godine (Orszagos Szecheny Konyvtar, Budimpešta)
The location of the palace on the drawing of the Varaždin city, 1823.

Prostornu organizaciju glavnog krila (sl. 3) određuje veža u srednjoj osi koja povezuje ulicu i dvorište. Bočno uz vežu su sa svake strane dvije manje prostorije uz dvorišno pročelje, te po jedna velika izdužena dvorana uz ulično pročelje, svaka s po četiri osi, koje doprinose tlocrtnoj tendenciji k simetriji. Veža ima iznimno plitak bačvasti svod, dok druge prostorije prizemlja imaju duboke bačvaste svodove sa susvodnicama. Ušpon na kat riješen je malim konvergentnim stubištem, koje iz veže vodi u predvorje na katu (sl. 4). U organizaciji kata nalazimo uz srednju os centrirano predvorje te veliku dvoranu (*Palatium*). To je odlika još nekih varaždinskih palača i kuća 18. stoljeća.⁹ Na uličnoj je strani enfilada prostorija, simetrične organizacije, gdje središnje postavljena dvorana ima tri prozorske osi, dvije bočne imaju po dvije osi, te dvije krajnje po jednu os. Sve su prostorije kata svođene koritastim svodovima i ukrašene štukaturom. Sjeverno bočno krilo sagrađeno je naknadno, ali svakako prije 1807. kada se vidi ucrtano na planu grada.¹⁰ U tim su prostorijama kasnije rađene izvjesne preinake, ali se u obje etaže može raspoznati manji

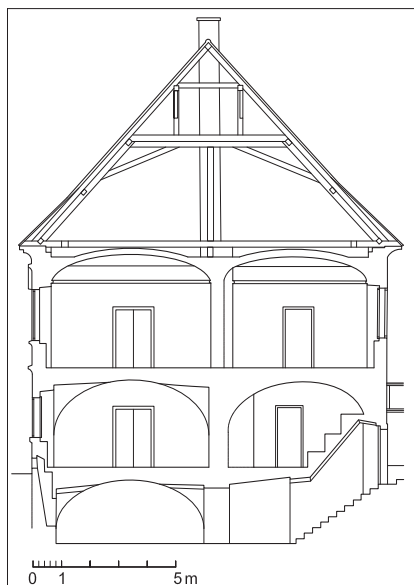

3. Tlocrt prizemlja (Konzervatorski odjel Varaždin).
Ground-floor plan.

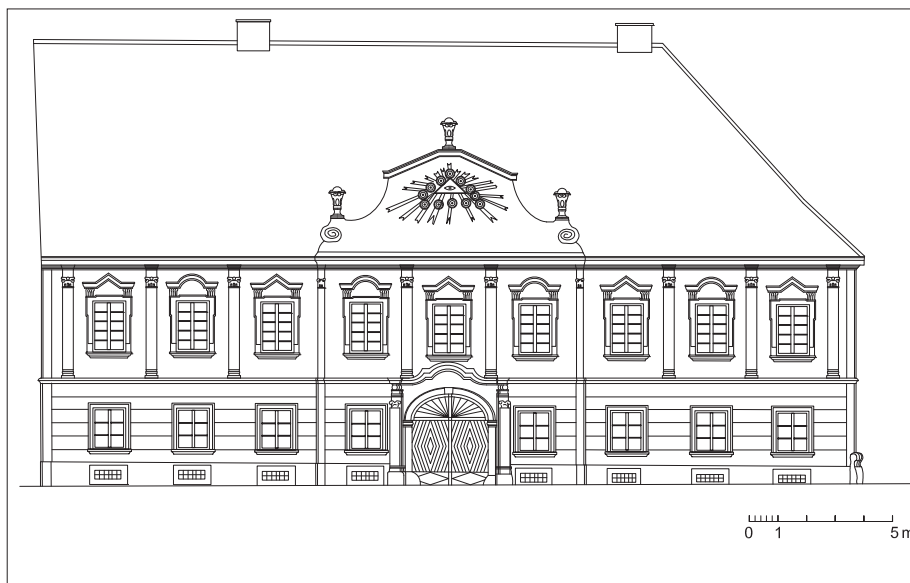
4. Tlocrt kata (Konzervatorski odjel Varaždin).
First-floor plan.

niz prostornih ćelija. U prizemlju prevladavaju češki svodovi, dok su na katu stropovi. Uz dvorišnu je stranu bočnog krila u 19. stoljeću podignut drveni ganjak, dok je ulično pročelje dobilo jednostavne prozore u prizemlju i katu.

Glavno je pročelje palače zadržalo svoj barokni izgled (sl. 6). Podijeljeno je na devet prozorskih osi, od kojih su središnje tri obuhvaćene rizalitom. Prizemlje je raščlanjeno vodoravnim linijama stilizirane rustike, nizom prozora, te portalom u srednjoj osi. Portal čine dovratnici s lučno zaobljenim nadvratnikom, a omeđuju ga pilastrski skošeni prema van, na kojima je segmentno izlomljen zabat. Na razdjelnom vijencu između dviju etaža počiva niz jonskih pilastara što raščlanjuju površinu prvoga kata. Prozori imaju kamene okvire istaknutog vanjskog ruba i naglašene klup-

5. Poprečni presjek (Konzervatorski odjel Varaždin).
Cross-section.

6. Nacrt glavnog pročelja (Konzervatorski odjel Varaždin).
View of the main façade.

7. Štuko amblem s prikazom Božjeg oka na zabatu pročelja.
Stucco emblem depicting 'The Eye of God' on the façade pediment.

čice, a kamene nadstrešnice su im povinute naizmjenično u polukružne i trokutaste oblike. Rizalit je zaključen velikim zabatom, oivičenim volutama, koji se prema sredini zaobljava te pravokutno lomi. Na sredini zabata je štuko amblem s prikazom Božjeg oka (sl. 7). Na vrhu zabata i njegovim volutama stajale su nekoć dekorativne vaze. Na dvorišnom se pročelju glavnog krila ponavlja oblikovanje prozora s glavnog pročelja, ali bez nadstrešnica. Manjim stubama spušta se do ulaza u podrum, koji je oblikovan kamenim dovratnicima s lučnim nadvratnikom naglašenog zaglavnog kamena, te je natkriven manjim krovom.¹¹

Tijek građevinskih radova na palači

Kada je 1760. godine Kaptol odlučio izgraditi novu palaču na mjestu postojeće kuće, 15. lipnja sklopljen je ugovor s

graditeljem Antonom Maričnikom, vlastelskim zidarom iz Ludbrega, kojim je točno definiran opseg i sadržaj izgradnje (prilog 2). Ugovor je od strane Kaptola potpisao Josip Galjuf, budući biskup, a tada prefekt u Varaždinskim Toplicama. Naime, u Toplicama je bilo sjedište kaptolskog veleposjeda, odakle se, čini se koordiniralo građevinskim radovima. Galjufa je na mjestu voditelja gradnje već početkom iduće godine zamijenio Ivan Krstitelj Paxy, zagrebački kanonik i čazmanski prepošt, koji će gradnju privesti kraju.¹² U angažmanu i dobavi materijala naročito su pomogli Antun Krčelić, kapelan uršulinskog samostana u Varaždinu, te biskupski župnik Nikola Čegelj.

Izgradnja palače započela je rušenjem stare kuće. Ne samo da je kuća srušena do razine zemlje, nego su srušeni i svodovi njezina podruma. A budući da je u iskopavanju novoga podruma sudjelovalo čak 457 radnika, možemo pretpostaviti da je iskop nove jame bio pozamašan posao te je rezultat bilo i nanovo izvođenje svih podrumskih zidova.¹³ Nevjerojatno velik broj radnika možda se može protumačiti kao ukupan broj nadničara koji su na iskopu radili u dužem vremenskom razdoblju.

Kao i danas, građevinski su se radovi odvijali po fazama. Opeke su nabavljane iz gradske ciglane u Varaždinu, ali i od privatnih dobavljača: grofa Erdödyja iz Novog Marofa, s imanja Ignjata Czinderyja u Druškovcu, s Batthyanyjeva vlastelinstva u Ludbregu, ili pak od Antuna Krčelića koji ih je osobno nabavljao u Ormožu. Također su dovožene iz mjesta Sv. Ilija te od isusovaca iz mjesta Sv. Križ. Drvena građa, odnosno daske su dopremljene iz šuma s obala Drave, a jelove grede iz Štajerske. Vapno je djelomično stiglo s kaptolskog posjeda u Varaždinskim Toplicama, a dio je spravljen na licu mjesta. Sačuvani ugovori i računi za gradnju detaljno preciziraju građevinske radove s količinama materijala – opeke, drva, pijeska, vapna, i dr. U zidarskim su poslovima, osim Maričnika i mnogobrojnih radnika nadničara, sudjelovali

zidari Ignjat Vitez, Franz Friedl¹⁴ i trgovac Andrija Strah.¹⁵ Gradnja se odvijala tijekom 1761., 1762. i 1763. godine.

Prema ugovoru (prilog 2), majstor Anton Maričnik se obvezao izraditi »trgovačke svodove« u prizemlju (*Kaufmans gewölber*), što se odnosi na bačvaste svodove sa susvodnicama kakvi su bili karakteristični za prizemlja kuća u kojima su se često nalazili trgovački prostori. Na katu su predviđeni »francuski svodovi« (*französische gewölber*) sa štukaturama, što vjerojatno podrazumijeva koritaste svodove kakvi su ondje i izvedeni. U ugovoru se spominje da građevina ima četiri strane što dokazuje da je u projektu bila zamišljena kao jednokrilno zdanje.

Tijekom izvedbe krova zgrade došlo je do odmaka u odnosu na projektni nacrt. Majstor Maričnik je tražio dodatan iznos »povrh ugovorenih 900 forinti, i to zbog zidova palače s obje strane, koji su s obzirom na bočne zidove podignuti sve do vrha krova, što se zove *feuer mauer* (vatrogasni zid, op. p.), a on ih prema nacrtu nije morao podignuti, jer je u nacrtu stajalo da krov mora s obje strane biti ukrižen. Ali budući da je prema istom nacrtu isti glavni zidar imao dužnost načiniti vijence (*coronices*, op.p.) svih prozora i pročelja, koje su ipak radi stabilnosti, a na njegov savjet, načinili klesari od tvrdoga kamena, smatramo da je rad zidarâ na podizanju zidova, kako je gore navedeno (da ne spominjem kanonike, kojima su na kraju dodijali toliki radovi), u potpunosti i više nego dostatno plaćeni, i da rečenom iznosu od 900 forinti ne treba ništa pridodati.«¹⁶

Graditelj je, naime, izgradio zabatne zidove na bočnim pročeljima, koji su podrazumijevali podizanje dvoslivnog krova, iako je nacrt predviđao četveroslivni krov, uobičajen na većim kućama i palačama. Na koncu je, čini se, ipak izvedeno dvoslivno krovništvo, jer zabatni zid i danas stoji na južnom bočnom pročelju, dok je na sjevernom krovna kosina. Ona je, doduše, mogla nastati nešto kasnije kada je palači nadograđeno sjeverno krilo. Konstrukciju krovništva je izveo poznati varaždinski tesar Joseph Sterckl, a isti se majstor obvezao nabaviti i pokrov od 1950 crijepova.¹⁷

Specifikacije troškova naročito dobro dokumentiraju izvedbu pročelja. Kamenoklesarske radove, graditelj Maričnik je sam nadzirao. Sedam podrumskih i još 11 »velikih« prozora, zacijelo u prizemlju, radio je domaći klesar Vid Dank (prilog 6).¹⁸ Fini klesarski elementi povjereni su mariborskom klesaru Antonu Bombassiju (Pombasi). Bombassi, potpisan kao »bürgerlicher Steinmetz Meister in Mahrburg«, sklopio je ugovor 20. travnja 1761. sa župnikom Čegeljom (prilog 5), u kojem se obvezao napraviti 18 prozora s nadstrešnicama (*Vertahungen*, iskrivljeno od *Verdachungen*). Riječ je o prozorima kata od kojih samo neki imaju nadstrešnice. Općenito je zanimljivo da su te nadstrešnice od kamena, a ne žbuke, koja je tradicionalni materijal za ovaj dekorativni element na pročeljima 18. stoljeća u kontinentalnoj Hrvatskoj. Bombassi je isto tako izveo i 4 mala krovna prozora, kojih danas više nema, vijenac zabata nad rizalitom (*Francen Spiz*, iskrivljen naziv za zabat – *Frontispiz*), s tri vaze u viničkom kamenu. Budući da se u ono doba nisu izrađivali detaljni izvedbeni nacrti pročelja, značajan je udio klesara u njihovu oblikovanju.¹⁹

Bombassi je također trebao izraditi jedan portal od crnog »ptujskog« kamena, a drugi od viničkog kamena.²⁰ Zacijelo

je crni kamen trebao poslužiti za glavni portal palače, dok je drugi od jeftinijeg vinicita mogao biti na strani dvorišta. Današnje stanje ne ukazuje na crnu strukturu kamena, pa se vjerojatno od toga odustalo. U Hrvatskoj rijetko nalazimo portale od crnog kamena. Pet godina ranije (1756.) na zgradi prepoštije na zagrebačkom Kaptolu nastao je poznati portal Francesca Robbe od crnog mramora. Od sivog kamena je pak portal palače Demeter–Corvin u Radićevoj 24 iz 1808. godine. Kamenoklesarskih elemenata od crnog i sivog kamena ima diljem Slovenije, a napose na području Ptuja i Maribora, pa je ondje moralo postojati više takvih kamenoloma.

Za stolariju na pročeljima najviše su bili angažirani Conrad Steiner i Thomas Huetter. Steiner (prilog 8) je sklopio ugovor za izradu 11 prozorskih štokova, prozorsku klupčicu za svaki od njih, te jedna »dvorišna ulazna vrata«. Ova su vrata koštala četiri puta više nego dvostruka vrata na katu, pa zaključujemo da se radi o onima na glavnom portalu palače.²¹ U prilog tome ide činjenica da su ova vrata bila rađena prema nekom nacrtu. Sedamnaest prozorskih krila na katu i njihove rebrenice, te jedanaest u prizemlju izradio je Thomas Huetter (prilog 9).²² Oba se stolara spominju kao varaždinski majstori 18. stoljeća, a Huetter se spominje i kod radova na obnovi palače Patačić koju godinu kasnije (1764.).²³ Elemente od kovanog željeza, poput rešetki za prozore, izradio je 1761.–1762. godine kovački majstor Leopold Fogner.²⁴ Prozorska stolarija većim je dijelom očuvana s iznimkom stakala koja su mijenjana. Sačuvani su i ostaci Fognerovih rešetki na krajnjem desnom prozoru dvorišnoga pročelja.

Unutarnja oprema

Već tijekom građevinskih radova, naručeni su i dijelovi unutarnje opreme, poput podnih obloga, vrata ili stuba. Kamene podove u prizemlju izveo je gore spomenuti klesar Vid Dank (prilog 7), i to na površini od 10 hvata i 15 stopa, a brušene kamene ploče površine 3 hvata i 30 stopa postavljene su *in dem gang* (u hodniku), vjerojatno, u veži.²⁵ Veža je u kasnijem vremenu bila popločana drvenim kockama,²⁶ koje su također uklonjene.

Glavne stube u palači je u drvu izveo stolar Palleri, no unutarnja je stolarija većim dijelom bila rad Thomasa Huettera (prilog 9) i Davida Gerschnera. Huetter je, osim prozorske drvenine, napravio 7 »obloženih« vrata u prizemlju i 7 dvostrukih na katu, troja zahodska i šest dvokrilnih podrumskih vrata.²⁷ Gerschner je pak izradio četiri dvokrilna vrata na gornjoj i šest vrata u donjoj etaži, kao i podove za nekoliko prostorija, među ostalim i za glavnu dvoranu. Većina stolarije vrata i prozora i danas se nalazi u palači, a vjerojatno se Huetteru može pripisati i desno krilo današnjih vrata vanjskog podrumskog ulaza. Godine 1764. i 1765. plaćeno je i Nikoli Syberu za bravariju na spomenutoj stolariji. Poodmakli radovi 1763. godine zahtijevali su i ličenje stolarije za što je angažiran slikar Josip Amon.²⁸ Amon se bavio uglavnom polikromiranjem i pozlaćivanjem,²⁹ pa je u troškovniku naveo bojanje para rebrenica u zelenu boju, jednih dvostrukih vrata u »nebesko plavu boju«, te mogućnost da se neka vrata

i prozori bojaju u srebrnu boju. U svezi nabave inventara zanimljivo je spomenuti da je 1762. nekom Kranjcu isplaćeno 67 forinti za oltar, što govori da je u palači postajala kućna kapela ili niša u kojoj je bio smješten oltar. Zasad nije moguće utvrditi gdje se ona točno nalazila. Dio pokućstva izradio je stolar Gerschner, i to 12 drvenih stolica i tri kreveta. Madracaru iz Varaždina Balašu Kurneferku isplaćeno je u nekom vremenu za izradu kanape počivaljke,³⁰ što također ilustrira detalj unutrašnjeg uređenja palače.

S obzirom na polujavnu namjenu palače, za pretpostaviti je da unutrašnjost nije bila naročito bogato opremljena. Naime, prostorije prizemlja su po svemu sudeći bile predviđene za javno-bilježnički ured, pa su dvije velike dvorane morale biti opremljene tek jednostavnim pokućstvom, stolovima i stolicama. Kat je vjerojatno bio udobnije uređen jer je služio za stanovanje kanonika koji su boravili u Varaždinu.

O graditelju i utjecajima na projektantsko rješenje

Općenito, arhitektura palače Zagrebačkog kaptola ima odlike koje se javljaju na drugim palačama u Varaždinu. Veža smještena u srednjoj osi, bačvasti svodovi prizemlja i koritasti na katu, malo stubište, te štuko ukrasi, posve su tipični za područje Varaždina i kontinentalne Hrvatske, a tako i za srednjoeuropsku regiju. Je li projektant palače bio Anton Maričnik, *Baumeister*, dakle graditelj/zidar ludbreškog vlastelinstva, zasad ostaje otvoreno pitanje. Naime, u njegovu se ugovoru spominje gradnja prema točno određenom nacrtu prema kojem mora sazidati i dovršiti gradnju, te od kojeg ne smije odstupati. No, odstupanje je u jednom trenutku zabilježeno kada je majstor podigao zabatna bočna pročelja, koja su trebala prethoditi izvedbi dvoslivnog krovništva, a ne četveroslivnog kakvo je bilo u nacrtu. Četveroslivno krovništvo češće je kod velikih kuća i palača. Nalazimo ga redovito na najraskošnijim bečkim palačama 17. i 18. stoljeća, ali isto tako i na drugim palačama 18. stoljeća u Varaždinu. Zbog čega je Maričnik posegnuo za izvedbom skromnijeg tipa krova, ako je nacrtom bilo određeno da se radi tehnički i oblikovno složeniji četveroslivni krov? Manja je vjerojatnost da je projektant odstupio od vlastitog, boljeg rješenja, a veća da je glavni graditelj kod izvedbe pojednostavio rješenje prilagodivši ga vlastitim graditeljskim vještinama. Uz ovaj argument, omjer vjerojatnosti zasad ne ide u prilog Antonu Maričniku kao projektantu palače Zagrebačkog kaptola.

O Maričniku zasad nema puno podataka. U arhivskim se spisima na njemačkom jeziku ime ovog graditelja navodi kao *Märietschnig*, što po korijenu najbliže odgovara danas čestom prezimenu u Sloveniji – Maričnik. Isti izvori spominju da je Maričnik radio na dvorcu u Varaždinskim Toplicama te na gradskom hospitalu u Varaždinu (na mjestu kojeg je 1791.–1795. podignuta palača Herzer).³¹ Pod imenom Antonius Murichnyak navodi se ovaj ludbreški majstor u studiji Ivy Lentić Kugli o varaždinskim graditeljima. Umro je 22. srpnja 1763. godine.³² Nije poznato koliko je vremena proveo kao graditelj na vlastelinstvu u Ludbregu, no ako je svoj radni vijek proveo uglavnom tamo, morao je sudjelovati

8. Konzole nadstrešnica na palači Erdödy i palači Zagrebačkog kaptola u Varaždinu.

Consoles of window gables on the Erdödy Palace and the Zagreb Kaptol Palace in Varaždin.

9. Portal palače Zagrebačkog kaptola (1760.).

Portal of the Zagreb Kaptol Palace.

u velikoj pregradnji Batthyanyjeva dvorca koja se odvijala upravo četrdesetih i pedesetih godina, čini se, pod vodstvom štajerskoga arhitekta Josepha Huebera.³³

Projektanta palače Zagrebačkog kaptola u Varaždinu svakako treba tražiti na području Štajerske ili pak kontinentalne Hrvatske. Naime, štajerski su arhitekti mnogo radili na našem području, a domaći su graditelji usvojili mnoge njihove uzance. Građevine na kaptolskim posjedima u drugoj polovici 18. stoljeća često nose obilježja štajerske graditeljske tradicije, što je prepoznato u nizu zgrada na zagrebačkom Kaptolu, te kod crkava na širem području nekadašnje Zagrebačke biskupije.³⁴

Detalji na pročelju kaptolske palače, prozorski i portalni ukrasi, rad su mariborskog klesara Antona Bombassija koji je, dakle, došao iz Štajerske. Užljebljene konzole nadstrešnica (sl. 8), iako spljoštene i ponešto modificirane, potječu od oblika svitka kakav se javlja na palači Erdödy u Varaždinu iz ranih šezdesetih godina 18. stoljeća, možda djelu Štajerca

10. Portal stare gradske vijećnice u Beču (1709.).
Old city hall in Vienna, portal.

11. Portal palače Bartolotti-Partenfeld u Beču (1720.).
Bartolotti-Partenfeld Palace in Vienna, portal.

Josefa Hoffera.³⁵ Usprkos značajnom autorskom udjelu izvođača, klesara i zidara, osnovni se stilski oblici javljaju na širem području. Oblik zabata na portalu (sl. 9) sa segmentnim skokom ima sličnosti s portalom na kući na Sterngasse br. 12 u Grazu, ali je on ondje prekinut formiranjem vrhova u volute, između kojih je unetnuta rokajna školjka.³⁶ Ta koncepcija portala vuče korijene s bečkih pročelja na prijelazu 17. u 18. stoljeće. Skošavanje bočnih pilastara i identičan oblik zabata ima sporedni portal stare gradske vijećnice u Beču (Salvatorgasse 7) iz 1709. godine (sl. 10).³⁷ Njegova je primjena mogla biti jedna od ranijih, ali s obzirom na fragmentarnost ukupno očuvanog graditeljskog fonda, svakako se to ne može sa sigurnošću tvrditi. Bečki je portal nešto izduženije forme, snažnijeg plasticiteta, te obogaćen čipkastim viticama u portalnom polju, kakve su na kaptolskoj palači izostale, ali se, primjerice, javljaju na spomenutoj palači Erdödy. U osnovi je blizak, ali znatno više dekoriran portal palače Bartolotti-Partenfeld (Dorotheergasse 2 u Beču), Hildebrandtovo djelo iz 1720. godine (sl. 11).³⁸ Poznato je da su bečki arhitekti J. B. Fischer von Erlach i J. L. von Hildebrandt imali utjecaj na štajersku baroknu arhitekturu pa stoga nije čudno da je specifična morfologija ukrasa bečkih pročelja imala posredan odjek i na građevinama na tlu Hrvatske.

O tipu pročelja s volutnim zabatom

Općenito, na arhitektonskoj dekoraciji treće četvrtine 18. stoljeća u kontinentalnoj Hrvatskoj uočavaju se težnje za plasticitetom i dinamikom, pri čemu nastaje nekoliko konceptijskih sličnih pročelja. Njima su rizaliti zaključeni valovitim zabatom omeđenim volutama, te akroterijima u obliku kamenih vaza postavljenim na njegove uglove. I dok forma zabata poprima različite oblike: trokutaste, segmentne, valovite, itd., detalji mogu biti izvedeni kao vrsna kiparska djela. Ugaone pužvolute (obično od kamena, a ponekad i u žbuci) često imaju ovalnu stiješnjenu formu, čime simuliraju težinu onoga što je položeno na njih. Na volutama i na vrhu zabata smještaju se vaze ili urne, a ponekad i figure (anđeli, alegorije ili životinje). Čeona ploha zabata može biti ukrašena reljefnom skulpturom, štukaturom, manjim prozorima ili pak satom.

Pročelja s volutnim zabatima deriviraju iz talijanske crkvene arhitekture, odakle su prenesena i u srednju Europu. Njihova se osnovna forma na prototipskoj razini sastoji od donje šire i gornje uže fasadne plohe. Gornja, atička ploha omeđena je volutama i zaključena trokutnim zabatom, a središnji okulus osvjetljava glavni prostor građevine (brod u crkvi). U razvoju srednjoeuropske arhitekture dolazi do shematiziranja ove ideje pa se čitava atika uzdiže zajedno s volutama u zonu zabata, a njegov okulus sasvim nestaje

13. Palača Vojković u Zagrebu (1764.), rizalit na pročelju.
Vojković Palace in Zagreb (1764.), risalit.

12. Rizalit pročelja palače Zagrebačkog kaptola (1760.).
The Zagreb Kaptol Palace in Varaždin, risalit (1760.).

16. Zabat palače Zagrebačkog kaptola s vazama koje su kasnije uklonjene (Schneiderov fotografski arhiv, Strossmayerova galerija), (1764.).

Zagreb Kaptol Palace in Varaždin. The pediment with vases, later removed (1764.).

ili postaje tek svjetlarnik za tavanski prostor. U odnosu na talijanske prototipove, zona atike u srednjoeuropskoj je arhitekturi razvojem sasvim izgubila svoju funkciju te postala dekorativan kulisni element. Kulisni se zabat javlja u izuzetno velikom broju varijanti, a postava zvonika iza zabata postat će karakteristična za sakralnu arhitekturu čitave Monarhije, te krajeva koji su bili pod njenim utjecajem.

U nas je razvoj ovakvoga rješenja potaknut oblikovanjem pročelja pavlinske crkve u Lepoglavi (1711.–1712.), gdje zabat ima ulogu atike te je raščlanjen pilastrima, prozorima i nišama, a zvonik je odvojen od pročelja. Kao najranije takvo rješenje, ona je bila uzor za nekoliko crkava, što su već ranije zamijetili istraživači.³⁹ Ista koncepcija, samo sa zvonikom iznad zabata (tzv. zabatnim zvonikom) u crkvenoj je arhitekturi prisutna diljem kontinentalne Hrvatske čitavo 18. stoljeće te prvu polovicu 19. stoljeća.

Kod profanih zdanja također nalazimo kulisne volutne zabate. U srednjoj Europi (primjerice u Češkoj) oni su česti na građanskim kućama,⁴⁰ dok se kod nas javljaju na nekolicini pročelja palača i dvoraca i to uglavnom šezdesetih i sedamdesetih godina 18. stoljeća. Zabat na palači Zagrebačkog kaptola (sl. 12) omeđen je dvjema stiješnjanim volutama, a prema sredini se uzdiže formirajući polje zaključeno odsječkom profiliranog vijenca poligonalne forme. Na vrhu zaključka i na volutama nalazile su se nekoć rokajne vaze, ali su s vre-

14. Palača Keglević u Varaždinu (1774.), rizalit na pročelju.
Keglević Palace in Varaždin (1774.), risalit.

15. Srušeni Sermageov dvorac Gornje Oroslavje, pročelje s rizalitom
The demolished Sermage Mansion of Gornje Oroslavje

menom uklonjene (sl. 16).⁴¹ Polje zabata krase štuko motiv Božjeg oka, okruženog stiliziranim sunčevim zrakama. Njegova se pojava svojevrsnom simbolikom »oka koje gleda« na grad, možda može protumačiti kao odraz uloge Zagrebačkog kaptola i crkve u javnom životu Varaždina, tim više što je to najveći takav prikaz u Varaždinu. Odabir sakralnog motiva ne čudi s obzirom na namjenu zgrade, ali je zanimljivo da će se ono javiti i na nekolicini privatnih kuća.⁴²

U Varaždinu se u vrijeme izgradnje kaptolske palače spominje i obnova biskupske palače na glavnom trgu (kasnije porušene), također sa zabatom na čijem se vrhu nalazila skulptura, možda čak figuralnog oblika.⁴³ Nije nemoguće da su isti graditelji sudjelovali u oba projekta.⁴⁴ U Zagrebu se u drugoj polovici 18. stoljeća, kao odraz građanske arhitekture s arhitektonskim ambicijama, gradi kuća u Tkalčićevoj 16, gdje je uski jednoosni rizalit asimetrično izmaknut s desne strane te zaključen zabatom s plitkim volutama u žbuci.⁴⁵ Godine 1764. podiže se i najkvalitetnija zagrebačka palača toga doba, palača Vojković,⁴⁶ kojoj će rizalit također biti nadvišen kulisnim zabatom s vazama (sl. 13). Ondje je u zabatnom polju, u štuku izveden grb obitelji Vojković. Pročelje palače Vojković, svojom bogatom raščlambom pilastrima koji se sužavaju prema dnu, ritmom nadstrešnica s motivom školjki i konveksnim prozorskim rešetkama, predstavlja jače dinamizirano i naprednije rješenje, no osnovna je ideja jednorizalitne plohe sa zabatom i vazama, konceptualno i vremenski bliska s kaptolskom palačom. Desetak godina kasnije, u Varaždinu je izvedeno i pročelje palače Keglević (1774.–1775.), na kojem volutni zabat ima gotovo dominantnu ulogu u artikulaciji pročelja (sl. 14). Na njemu se, osim razigrane

valovite forme, javlja i dvostruki prozorski otvor. Uvođenjem prozora na zabatu pokušalo se uspostaviti funkcionalni odnos između unutrašnjosti i vanjštine građevine, no vrlo dekorativna obrada pročelne plohe iza koje se nalazi skroman tavanski prostor nikako ne znači organičku povezanost tijela i vanjskog plašta građevine, nego potencira ulogu pročelja kao kulise. Sličnu kulisu imao je i srušeni dvorac Gornje Oroslavje (sl. 15) gdje je nad zabatom bio »patuljasti« tornjič s lukovicom.⁴⁷ Palača Vojković i srušeni oroslavski dvorac imaju vrlo sličnu dekoraciju s oblicima nadstrešnica i konzolama kakve se pripisuju arhitektu Josefu Hofferu i njegovu nasljedniku Johannu Fuchsu,⁴⁸ pa se čini da je i koncept pročelja s volutnim zabatom u hrvatske krajeve mogao doći preko ovih štajerskih graditelja.⁴⁹ Recimo ovdje još i to da se Josef Hoffer spominje zajedno s Antonom Bombassijem, klesarom ukrasa na kaptolskoj palači, kao svjedok na vjenčanju mariborskog zidara Martina Glatza. To poznanstvo znači da je Bombassi itekako dobro poznao Hofferov rad, čak i ako nisu radili na zajedničkim projektima.⁵⁰

I usprkos tome što izrazita dokumentiranost izgradnje palače Zagrebačkog kaptola nije odgovorila na pitanje tko je njezin autor, može se zaključiti da je prostorna organizacija i arhitektonska raščlamba rezultat djelovanja graditelja štajerskog utjecaja. Na njezinu se primjeru djelomično raspoznaju i odjeci arhitektonskih oblika iz puno većih središta poput Beča, ali samo na konceptualnoj razini. S obzirom na stilske oblike i aspekt cjelovite sačuvanosti njezine arhitektonske strukture,⁵¹ te pojedinih elemenata unutrašnjeg uređenja, palača se može sagledati i istaknuti kao značajno djelo u okvirima lokalne i uže regionalne arhitekture.

Prilozi

Dokumentacija o izgradnji palače Zagrebačkog kaptola pohranjena je u Kaptolskom arhivu u Zagrebu. Ovdje donosimo odabir najzanimljivijih spisa koji se tiču građevinskih radova i uloge pojedinih majstora u njihovoj izvedbi. Spisi su značajni i zbog terminologije arhitektonskih i građevinskih elemenata na njemačkom i latinskom jeziku, ali obiluju gramatičkim i pravopisnim nepravilnostima i nedosljednostima. Novčane jedinice u specifikacijama troškova su forinte (f), rajnske forinte (Rh) i krajcari (cr ili xr). Prijepis dokumenata s njemačkog jezika izradio je Tomislav Čepulić, a dokumenata s latinskog jezika Šime Demo.

Prilog 1: Popis inventara u staroj kaptolskoj kući u Varaždinu (1728. g.)

Suppellex domus Varasdinensis

Inventarium anni modo currentis 1728, die 8. Augusti.
NADOPIANO: 12. 1729, die 30. Iulii idem quod prius

Puilvinaria magna numero, 6

Cervicalia maiora, 6

Minoris quantitatis, 2

Indumenta cevicaliu, 2

Manutergium, 1

Linteamina numero, 13

Mappae, 3

Strophiola mensalia, 13

Culcitrae, 2

In domo ad plateam mensa 1

Cum tapeta, in eadem domo mensula nigra et poenes fornacem pro abaco serviens, 1

In vicina camera sub fornice mensula nigra, 1

Et sponda, 1

In domo (?) sponda, 1

In alia domo ad palatium spondae, 2

Sedes arcularii operis, 12

Sedes pelliceae, 3

Et maior una, 1

Pelvis cum suo fusorio, 1

Scutellae stanneae, 12

Orbes stannei, 12

Salinare stanneum, 1

Veru, 1

Coclear ferreum, 1

Craticula, nihil valet

Candelabra, 3

Emunctoria, 2

[potpis, nečitko, op.p.]

Prilog 2: Ugovor sa zidarskim majstorom Antonom Maričnikom (1760. g.)

An Hemdt zu Endt gesözten Dato ist zwischen und von Seithen Eines Hoch Löblichen Agramber Thumb Kapitl: und aber respectife mit den titl: Gnedigen und Hochwertigen Hern Hern Josephus Gailloff und Hern Antoni Märietschnig Hoch Herschaftl. Maurer Maister in Lubring folgender Contract Entrichttet und geschloßn worden.

Alß

1mo Kommeth vorbemelter maurer maister unßer ney bauendes Kapitl Hauß in der Kayserlich Königlichen frey Stadt Wärrästin, waß betrifft die maurer Arbeith von fundamenten ney gueth und Tauerhaft, ohne einziger Endterung des Riß oder aber fehler des gebäy in fierdigen Standt zu stöllen sich obligiereth.

2tio Benandlichen aber das gebäy funfzähn Klafter Lang sächs und ein halbe Klafter Bräidt, der Keller in der Endt gueth und Tauerhaft gwölbt zu öbner Erdt wie auch der Riß zeigeth, gueth und tauerhaft gwölbt und die zimmer nebst den Kaufmans gwölber und Ruchel, gueth und Sauber zu butzen /: in haubt oder obere Stock aber Recht sauberer französische gewölber, welliche mit Sauberer Stockhator zigen miessen verbuzt werden, wie auch die Stiegen von Keller biß undter der Tach miessen gemacht werden, auch die Rauchfang gueth und fäyer bewahrt miessen außgevierth werden, die Tachung mit Zigl zu Thöckhen: außwehndig zu butzen wie der Riß zeigeth mit Lascinen(?), und fenster verdachung, die ybrigen trey Seithen welliche Ruckhwerths Stehen, aber gladt jetoch Sauber zu butzen und weissen, in Summa das ganze Hauß wie vor bemelt von der maurer Arbeith fil und fierdig zu stöllen sich obligiereth.

3tio (?)hin zogen wirdt iehner(?) Maurer Meister der solliche (seine) gueth verrichte Arbeith von Seithen Eines hoch Löbliches Agramber Thumb Kapitl 900 fl Sage neun hunderth gulden versprochen, wie auch die all Tägliche Robather nebst allen Materiallen und fuhren, die solliche derbey angestellte Maurer gesölle, nicht solten zu Ihren schaden seyern derffen /: widerumben dann wann solte wider alles verhoffen, ein fehler bey dem gebay geschehen, solte der oft erwente Maurer Meister zu verandtwordung gezogen werden und (solliches) schadloß zu halten.

- *4do Wegen Zahlungs termin wirdt Iehner maurer Maister jezt vor ein dr (?) gelt göben 100*
- *wann der Keller zu Ebner Erdt gleich ausgemauerth ist widerumb, 100*
- *wann die Erdt Kontignation aufgemauerth ist widerumb, 100*
- *wann der obrer Stockh aufgemauerth und die haubt gleichen gemacht ist, 100*
- *wann der Keller wie auch zu öbner Erdt gwölbt ist widerumb, 100*
- *wann der obrer Stockh gewölbt und buzt ist widerumb, 100*
- *Und dann den Resto mit 300 fl wann schon alles fil und fertig ist, 300*

Wie auch dem Maurer Maister vor sein fleißiges und guethes Nachsehen ein halb Startin(?) wein versprochen wirdt Zu besserer bescherfigung seindt zwey gleich laudente Contract Entrichttet und geschloßen worden so geschehen Actumb Topliz den 15. Junii 1760.

Josephus Gallyuff etc. qua Praefectus Toplicensis. Manu propria.

Antoni Märietschnig manu propria Maurer Maister in Lubring

Nadopisano:

Anno 1760. den 15 Junii Vermög seyner, des obbemelter Maurer-Meisters, contra-quittung, empfinge derselbe von meinem vorfahrer hhn v. Gallyuff f. 100.

Eben diesen Jahr den 24 8ber hat er von mir untergeschriebenen abermahlen richtig empfangen f. 100.

Jos. Paxy (?) v. Agram

1761. d 15. April Empfinge der Maurer Meister abermahlen 200f. sage zwey hundert f. von mir Jos. Paxy.

Prilog 3: Pregled troškova zidarskog majstora Antona Maričnika (bez datuma)

Beylauffiger yberschlagh zu dem hauß Maister Seiner Wohnung in Warasdiner Kapitul Hauß volgt dann Alß

- 1 den an ziegl seindt yber alle alte Materiällen dennoch 10000 Neye Ziegl, zum gwölben und fenster bögen spannen vonnöthen a 1000: 3 fl: 30 xr zusamben, 35 fl
- dann auch zu sollichen gebey seindt 20 Stärtin(?) Kalch vonnöthen wellicher von der Topliz gratis kann gefirth werden
- dann auch 65 fuhr Sambt, wann Sollicher nicht kann durch die Robath gefirth werden Also a fuhr 12 xr macht, 13 fl
- dann wann die Kuchel kammer zimmer soll gwölbt werden seindt auch zwey neye schlissen nöthig zu ziehen iete mit Ein (?) Macht Sambt Macherlohnn 15 fl
- Dann vor die Maurer Arbeith 180 Klafter Neye Mauer wie auch die wagen schupfen pfeiller: auch ein schuech dickhe Mauer biß zum brun Keller Kuchel und gang gwölben (?) Mauern wie auch auß und Einwehntig butzen yberhabts, 260 fl
- dann wann keine Robather können göben werden (?) vor Tagwercher zum Maurer zur R(?)hen yberhabt 130 fl

In Summa, 438

Antoni Märietschnig

Maurer Maister in Lubring

Prilog 4: Specifikacija troškova koju je sastavio biškupečki župnik Nikola Čegelj (1762.? g.)

Specificatio pecuniae in aedificium domus Varasdinensis Venerabilis capituli, partim per me, partim per Antonium Kerchelich, altaristam monialium Ursularum, vel ab illustrissimo et reverendissimo domino Ioanne Paxy tamquam praefecto Toplicensi, vel a reverendissimo domino piarum summarum praefecto Paulo Goymeracz, perceptae.

Introitus

1760.

A primo, id est illustrissimo et reverendissimo domino, percepti, 120 fl

1761.

Ab eodem, 706 fl

Item, eodem ab eodem, 10 fl

Item, eodem ab eodem, 389 fl, 27 ½ cr

1762.

Ab eodem, 502 fl, 12 cr

Item, eodem ab eodem, 113 fl, 3 cr

Item, in exolutionem 1762. diversorum artificum percepti 12. Novembris, uti de eodem dato in diversis eorum contractibus per me subscriptum est (inclusa etiam perceptione Rhenensium 100), 365 fl, 59 ½ cr

1761.

4ta Iulii a reverendissimo domino piarum summarum praefecto Paulo Goymeracz immediate accepi, 658 fl, 13 cr

Quam summam ingressi sunt Rhenenses 50 crucigeri 23, quos reverendissimus dominus decanus Antonius Zdenchay pro 4 equis allodialobus Toplicensibus venditis dedit.

Item, ab illustrissimo et reverendissimo domino praefecto accepit Kerchelich, 100

Summa introitus facit, 2964 fl, 55 cr

Sequitur erogatio vigore quiettantiarum

- *Domino Ignatio Czinderi pro lateribus, ut sub litera A, 236 Rh*
- *Domini Francisco Patachich, provisorii, pro lateribus, ut B, 49 Rh*
- *Lapididae Marpurgensi, ut C, 200 Rh*
- *Kerchelich pro lateribus Ormusdiensibus, ut D, 60 Rh*
- *Krastnig pro ferro, ut E, 3 Rh*
- *Sztrah pro ferro, ut F, 24 Rh*
- *Carniolo pro asseribus, ut G, 67 Rh*
- *Domino Ignatio Czinderi pro lateribus, ut H, 20 Rh*
- *Item, eidem..., ut I, 24 Rh*
- *Sztrah pro clavis et ferro, ut K, 91 Rh*
- *Arculario Thomae in computo portarum, ut L, 40 Rh*
- *Item, pro eodem 12. Novembri accepti, intuitu laboris dandi 1762., 52 Rh*
- *Krastnig pro ferro..., ut M, 1*
- *Civitati Varasdinensi pro lateribus, ut N, 21*
- *Fabro lignario pro subtractis trabibus pavimenti, ut O, 2*
- *Arculario Davidi Gershner, actu laboranti, in computum laboris postea specificandi primo dati Rh. 39 xr. 24, dein fRh. 16 xr. 40, insimul, 56*
- *Figulo pro fornacibus, ut in contractu in computum, 69*
- *Patri Regenti Galliu pro lateribus, P, 14*
- *Fabro lignario in computum conventionis tecti, ut contractus, 30*
- *Magistro murariorum, ut contractus suus, 120*
- *Krastnig pro ferro, ut Q, 28*
- *Lapididae Varasdinensi..., ut R, 24*
- *Domino Czinderi Ignatio pro lateribus, ut S, 193*
- *Civitati Varasdinensi pro lateribus, ut T, 24*
- *Fabris lignariis, tum pro elaboratione graduum superioris continuationis et cellariorum, tum pro applicatione trabium ad portas utriusque continuationis, sine quiettantia Kerchelich dedit, 20*
- *Summa lateris facit, 1473*

- *Superioribus accedunt sequentia, sequentibus artificibus per me proxime extradanda, utpote: fabro serario Rh. 104, lapicidae Varasdinensi Rh. 6 xr. 11¼, dominio Novi Marhofpro lateribus Rh. 32 xr. 33, Sztrah mercatori pro ferro Rh. 7 xr. 15, †Pallerio† Rh. 35 xr. 54, cuius intuitu se cum magistro murariorum intelligere debbit. Insimul, 1219*

Summa lateris facit, 1622 Rh

Diversae expensae factae per Antonium Kerchelich

- 457 laboratores a gr. 3 in effossionem terrae e cellario, 68 Rh 33 xr
- 69 laboratores murum diruentes et clavos ex asseribus evelentes, 10 Rh 21 xr
- 536 laboratores a gr. 3 murariis inservientes, 80 Rh 24 xr
- 420 laboratores a xr. 10 murariis inservientes, 70 Rh
- 297 laboratores calcem extinguentes et caementum conficientes a gr. 4, 59 Rh 24 xr
- 135 curus lapidum empti, 33 Rh 15 xr
- 2513 curus terrae evecti, 125 Rh 39 xr
- 477 curus arenae advecti, 100 Rh 9 xr
- A Sancto Elia 43.000 laterum vecturae, 66 Rh
- Ex Druskovecz 4.600 laterum vecturae, 9 Rh 42 xr
- Ex fornace civitatis 7.000 laterum vecturae, 9 Rh 55 xr
- Ex domibus Bathyanianis 2.000 vecturae, 1 Rh 30 xr
- A S. Cruce Iesuitarum 2.000 laterum vecturae, 4 Rh 30 xr
- A S. Elia 11.800 laterum vecturae, 17 Rh 42 xr
- Ab eodem 2.600 imbricum vecturae, 4 Rh 21 xr
- Ex Druskovecz 300 imbricum vecturae, 36 xr
- 1.000 clavi pro tecto 2 Rh
- Pro ligonibus 5, terebro 1, terebella 1, pro fune ad fontem et pro scaphio uno, 3 Rh 33 xr
- Pro 4 vehiculis, vulgo tachke, pro reparatione cadi et scaphiorum 4 et pro manubriis 4, ad sic dicta kramp spectantibus, 1 Rh 36 xr
- Pro vecturis asserum ac ligneorum frustorum ad superioris continuationis portas spectantium, 1 Rh 9 xr
- Pro diruitione fornacis in cellario, veteri Pallerio, 2 Rh 51 xr
- Nuntio in Styria ratione laterum misso<rum>, 24 xr
- Sitriensibus operariis, 67 Rh 27 xr
- Pro deductione arenae, 2 Rh
- Pro 2 ligonibus et ferreis pallis cum earum manubriis, 1 Rh 42 xr
- Pro 1 scaphio, reparatione scaphiorum, tachki ac ad duo kramp manubriis, 33 xr
- Pro 1 lima et securi cum suo manubrio, 1 Rh 27 xr
- 8 laboratoribus murum diruentibus, 1 Rh 36 xr
- Murariis murum diruentibus, 1 Rh 18 xr
- Fabro serario pro reparatione instrumentorum necessariorum, 45 xr
- Pro 12 curibus fimi pro tegendo muo in hyeme, 1 Rh 12 xr
- 42 vecturae arenae a gr. 4 x. 21, id est 21 Rh
- 20 curus lapidum, 25 Rh
- 54 curus arenae a gr. 4, 16 Rh 48 xr

Summa lateris facit, 814 Rh 22 xr

- 6 curus arenae a gr. 5, 1 Rh 30 xr
- 55 confectores caementi a gr. 4, 11 Rh
- 4 laboratores murariis inservientes a gr. 3, 38 xr
- 200 clavi pro acclavatione asserum sub canali lamineo, 24 xr
- Pro colore flavo et fillis ferreis, 30 xr
- 5 laboratores, 48 xr

Expensae per me factae, ut sequitur

- Murariis pro deiectione veteris cellarii, 6 Rh 27 xr
- Pro 100 asseribus cum vecturis a Dravo, 4 Rh 1 xr
- Pro totidem asseribus sine vecturis, 4 Rh
- Pro 40 trabibus abietinis ex Styria cum vectura, 12 Rh 4 xr
- 5.400 lateres Batyaniani sum vectura, 29 Rh 42 xr
- Pro 4 pallis ferreis et ex purgatione fontis, 2 Rh 36 xr
- Pro reparatione scaphiorum et vehiculorum cum 1 fune, 1 Rh 13 xr
- 77 curibus arenae, 16 Rh 9 xr
- 399 curibus terrae evectae, 19 Rh 36 xr
- 56 curibus arenae, 11 Rh 4 xr
- 92 laboratoribus a gr. 3, 13 Rh 48 xr
- 18 caementi confectores a gr. 4, 3 Rh 30 xr
- 200 asseres pro portis absque contractu et quietantiis, 8 Rh
- 100 alii asseres, pariter sine quietantiis, 5 Rh
- 570 laboratores a gr. 3, 85 Rh 31 xr
- 154 caementi confectores a gr. 4, 30 Rh 4 xr
- 117 curibus arenae, 24 Rh 33 xr
- 11.000 laterum vecturis ex Druskovecz, 33 Rh
- 6.000 laterum vecturis ex fornace civitatis, 9 Rh
- 7 vecturis asserum a Dravo, 1 Rh 4 xr
- 5 vecturis asserum a Dravo a gr. 6, 1 Rh 3 xr
- 2 vecturis argillae pro fornacibus, 3 xr
- 1.100 clavis maioribus, 4 Rh 5 xr
- 150 clavis minoribus, 3 xr
- 3 fabris lignariis substacula pavimenti 4 cubiculorum ponentibus, 5 xr
- Pro bytumine, coloribus, fune, pro fillis ferreis ad calligandos fornacum cacabos, 1 Rh 1 xr
- Pro minutiis et reparationibus instrumentorum, 4 xr

Summa lateris 348 Rh

Summa primi lateris exitus, salvo errore calculi, ft. 1622 x. 54

Summa lateris 2^{di}, ft. 814 x. 22

Summa lateris 3ⁱⁱⁱ, ft. 348 x. 12½

Summa tota exitus hactenus deducti, ft. 2785 x. 26½

Summa autem introitus mihi consignati facit, ft. 2964 x. 55

a qua subtracto exitu in, ft. 2785 x. 26½

manent adhuc per me deducendi, ft. 179 x. 28½

Nicolaum Chegell, parochum Biskupicensem

Prilog 5: Ugovor s mariborskim klesarom Antonom Bombassijem (1762. g.)

In Nomine Domini

Folgt

der behandlungs Contract

Welichen endes unterschriebene Ihre Hochwürden Herr Pfarrer zu Wiskoviz mit gleichfalls undter unterschribenen Steinmetz Meister von Mahrburg geschlossen, wegen bearbeitung der Neuen Steinmetz arbeith bey dem Capitel Hauß zu Warasdin und zwar wie folgt:

Imo daß Porthal einwendig von schwarzen pettauere Stein, daß andere aber von den Vinitzer Stein sauber auß zu arbeithen 2do 18 fenster sambt Innen Vertahungen⁵² auch von Vinitzer Stein wie auch 4 Kleine Tachfenster

3tio in der Faciadae den Francen Spiz sambt 2 sch(?) und 3 Vassen auch von Vinitzer Stein und dißes verobligirt sich er Steinmetz Meister sambt der liferung auf seine unkosten her zu stellen. In wessen softe und arbeith ansechen(?), Ihre hochwürden Herr Pfarrer hiegegen Versprechen.

Imo für die ganze arbeith zwey hundert gulden Id est 200 fl von welcher Suma (?) Steinmetz Meister jezt gleich per modum eines dran geldts 40 fl erleget; und das übrige geldt a pro portione seiner geliferten Arbeith der gegeben werden solte Zu wessen Contracts größerer Kraft, und bestendigkeit sich Ihre hochwürden herr Pfarrer und SteinmetzMeister mit andruckung ihres gebräuchlichen in Sigels unter schreiben. Actum Warasdin den 20ten April 1761.

NB die oben gezogene arbeith ist von Ihre Gnaden gnedigen Herren Probsten selbst angegeben und mit Ihre Hochwürden Herren Pfarrer verglichen worden Actum ut Supra.

Suprafatus Contractus per me factum est cum Lapidida Antonio Bombachi et ratihabitibus die et Anno ut supra

Nicolaus Chegell Par[ochus] Biskup[ensis]

Antonius Bombasi bürgerlicher Steinmetz Meister in Mahrburg

- eodem Dato Empfange baar die obstehende 40 f
- den 9ten Julii Empfange baar 20 f
- den 24ten August Empfange baar 40 f
- den 26ten September Empfange baar 40 f
- Den 3. Junii 1762 Empfang ich Joseph Wenig 2 f
- Den 9. Junii Empfang ich mer 5 f, 30 x
- Den 19. Junii Empfang ich mer 2 f
- Den 23. Junii Empfange selbst 10 f
- Den 19ten September Empfange 7 f
- Den 4ten Oktober Empfange 8 f
- Den 24ten Oktober Empfange 6 f

die ob anordirte arbeith mit 200 f ist mir hemidt (?) Dato mit den rest deren 19 f 30 Kr richtig bezalet worden mit hie vollstandig Contentiret Varasdin den 2. 9bris 1762.

NB Solte ein feler in der Arbeith sein so bin verbietig(?) solichen zu Repariren

Antonii Bombasi Steinmetz Meister in Mahrburg

Prilog 6: Specifikacija troškova klesara Vida Danka (1762. g.)

Specificaczion

Habe ich aber Mahlen vor Ihro gnadten gnädigen Hern Brischschy in daß Cabbittel Hauß in Meiner steinmetz arbeith vor ferdigt volgt

- Erstlich zur bodener erdten ist aber Mahlen ferdigt gemacht 7 Keller fenster gemacht Tragen 70 schug auß her 4x ist, 4 f 40 xr

- Mehr 2 gewelb diesre Messen auß 48 schug per 4x ist, 3 f 12 xr
- Mehr seindt 11 stükh grosse fenster eines Messet auß 19 schug Trag in summa 11 stükh fenster auß 209 schug ist, 13 f 56 xr
- Suma 21 f 48 xr
- Mehr in Köller dise messet auß 27 schug dem schug per 6x ist, 2 f 27 xr

alte arbeith in Summaria, 24 f 15 xr

Weith Dönkh bürger undt stein metz Meister in Warastin

dem 13 abrill a Comto Empfangen 12

dem 25 abrill a Empfangen mehr mahlen 6

dem 16 November 1762 habe ich a Condto Empfangen undt richtig bezahlt wordten mit 6 12

Prilog 7: Druga specifikacija troškova varaždinskog klesara Vida Danka (1763. g.)

(?) 1763 den 7 Junius

Waß ich vor ein Hoch löbliches Cabbittel in Warastiner Hauß in meiner steinmetz arbeith gemacht habe folgt

- Erlich geschliebschenes(?) Plaster auf dem sochl Meschet auß 10 Klafter 15 schug die Klafter per 4 f ist zusammen, 41 f 54 x ½
- Item in dem gang aber zerstet auß 3 Klafter undt 30 schug diese aber angeschliften per 3 f tracht auß, 11 f 30 x
- Item ist nach dem Tag gemacht vordten
- Summa 53 f 24 x ½
- bey dem fenster stöckhen wass die Margburgern gemacht haben noch geordneth ist, 15 x
- Summa 53 f 39 x ½

Veith Dönkh bürger und steinmetz Meister in Warastin

Dem 1 Junius a Condto Empfangen von Herrn Wischkowiedter Pachrer 10

Restiert mit noch auß ständtig 43 24 ½

Dem 10 Junius bin ich von dem herrn wirischkower Pahrer Risig mit 43 f bezahlt worden dass bezüget meine Handt und undterschrift

Veith Dönkh steinmetz meister in Warastin

Prilog 8. Ugovor sa stolarskim majstorom Conradom Steinerom (1763. g.)

Contract /

Was ich mit denen Herren Herren Im Thom Cabitel Haus In acort verglichen habe

Nemlich

Von ihrem Eigenen Holz und meine(?) Species

- Erstlich 11 fenster stöck einen zu 2 f macht 22 fl
- Zu jeden Stock Ein Fenster bank Ein zu 5 Grosch 2 fl, 45 x
- Mehr ein dobeld dihr auf den oberen Stock per 4 fl
- Mehr 2 Verschahlte dieren in dach gvelb 7 fl
- Mehr eine abtrid dieren per 1 fl
- Mehr ein hoff dohr nach dem riss zu machen 17 fl

Varastin den 28ten May
Anno 763

Conradt Steinner
Tischlermeister
Alda

Prilog 9. Predračun i specifikacija troškova za prozore, podove i vrata stolarskog majstora Thomasa Huettera

Überschlag

- Erstlich in oberen stockh 17 fenster stöckh ein per 3f 45x machen zu samen, 63 f 45 xr
- Item in obern Stockh 7 Toblthe Thire mit Fuetter undt verblatung eine per 12 f machen, 84 f
- Item in obren Stockh auf 17 fenster schalu balckhen von herschaft holz auf ein fenster 1f 50xr macht, 31 f 10 xr
- Item in nderen Stockh 11 fenster stöckh ein per 3 f macht, 33 f
- Item in undern stockh 7 ein gehnste Thire mit fuetter undt ortinariii verblatung eine per 3f 45xr machen, 26 f 15 xr
- Item 5 keller Thire im erde mit 2 fligl 2 verschalte undt 3 anfache vor ale, 15 f
- Item in der 2 gevölber die balckhen, 6 f
- Item unden undt oben 3 abtrit Thire sambt fliegl vor ale, 4 f 30 xr

Summa 263 f 40 xr
1761

den 17 sebtember hab ich vor das Kabittel haus akhordiert vor 17 fenster stöckh vor saubern und mit ö(?)ig (?) holz zu ferfortigen noch diser art wie schon einer gemacht ist und disen zu verbössern 58 f sage acht und fünftig gulden
Item vor 4 neie Keller dihren 2 verschalte und 2 einfachte ein jete mit 2 fligl vor glichen vor 12 f sage zwölf gulden

Thommas Huetter bürger und dischler meister

Item 1762 den den ersten augustii 4 zimer die botten zu lögen gögen der Karcher seiter verglichen vor 18f sage achtzöhen gulden

Thomas Huetter dischler Meister

den 1 Augustii vor Ihro gnate embfange 37f (?)

In Computu portarum superioris Tractus versus Karcher dedi a pecuniis ab Illustrissimo et reverendissimo domino Episcopo 3 Aprilis 1762 perceptis, ut in computu inductum florenos 40; perfecit autem portas depicatas 5 quamvis a f 11 qui restabant solvendi per 52 intuitu laboris in quantum per eundem Arcularium perfectus erat, quos f 52 die 12 novembris 1762 percepi

Nicolaus Chegell

Prilog 10: Popis troškova za stolarske radove Davida Gerschnera u unutrašnjosti palače (1762.-63. g.)

Ab anno 1762, die vero 14. Augusti, labor in domo Venerabilis capituli Zagrabiensis Varasdinensi per arcularium Davidem Gerschner perfectus usque 18. Novembris 1763. et solutus, specificatur; in futurum perficiendus dein specificabitur.

- 17 [schollu] fenestras, singulae a Rh. 3, 51 Rh
- 3 sedes ad secessus, 1 porta et canale, 2 Rh
- 1 in cullina portam cum appertinentiis, 3 Rh 30 xr
- 1 in gradibus portam, 2 Rh
- 8 asserculos in fenestris, 24 xr
- 1 in secessu interno portam, 3Rh
- 4 portas cum 2 allis, singulae a Rh. 6, 24 Rh
- 2 cubiculorum tabulationem, 12 Rh
- 1 cubiculi minoris tabulationem, 3 Rh
- Pallatii tabulationem, 7 Rh
- 6 inferioris contign[u]ationis portas, 21 Rh
- 2 officinarum et 2 cubiculorum tabulationem, 24 Rh
- 1 cubiculum, 3 Rh 31 xr
- 12 sellas ligneas, 2 Rh 24 xr
- 2 lectos ordinarios, 2 Rh
- 1 i porta in cullina inquillinorum, 3 Rh 38 xr
- Intuitu laborum postea specificandorum, 4 Rh
- Pro instrumentis eius dati, 14 f 30 xr

Summa facit 182 Rh 4 xr

Prilog 11: Pregled troškova za soboslikarske radove Josipa Amona (1763.)

Überschlag der anstrichen in dem Capitl hauß des Nechsten preyß. Nemlich.

Vor ein baar schallu balckhen grien angestrichen ist 2 f
Vor ein doppelte Thier himmel blau gemacht mit sambt verkleidungen ist 6 f.

Vor ein fenster stockh ist 1 30 xr

Solten aber die Thiere und fenster nur silberfarb seyn, so wäre vor ein solche doppelte Thür zu 3 f 30 xr und vor ein fenster 1 f.

Josephus Amon Maller

Empfange a Conto dises accordts von Ihro Hochwürden Herrn Pfahrer v. Biscovith in baaren 16f.

Mehr den 29ten Junii von Ihro hochwürden Herrn pfarer mit dankh bezalt worden 18f

Empfange mehr auf anstrich deren Thüre und fenster a Conto 29f 20xr

Datum den 2ten August 1763.

Empfange mehr von ihro Hochwürde in baar 37f 7xr ½ resto noch 3f.

Datum den (?) 1765 dyer auß zigl ist mir Richtig mit danckh vollständig bezahlt worden quittire hiermit quid supra 1 f 23 xr (?)

Bilješke

- 1
Godine 1785.–1787. imao je 4.402 stanovnika. – RATKO VU-ČETIĆ, *Predmoderni grad sjeverozapadne Hrvatske – primjer Varaždina*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 37, Zagreb, 2007, 146.
- 2
Kaptol je posjedovao palaču sve do 1848. godine kada ju je prodao gostioničaru Ivanu Schmidtu. Ovaj je ondje otvorio poznatu gostionu »Gostiona gradu Beču«. Schmidt ju već 1850. prodaje slikaru Stjepanu Lipoldtu. – IVY LENTIĆ KUGLI, *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*, Zagreb, 2001, 42.
- 3
IVY LENTIĆ KUGLI (bilj. 2), 42.
- 4
Kaptolski arhiv u Zagrebu (dalje KAZ), fond Kaptolski spisi 18. stoljeća (dalje: KS), Fasc. 18. No. 19. *Varasdinensis Domus Inventarium 8a Aug 1728 confectum*.
- 5
IVY LENTIĆ KUGLI (bilj. 2), 42. Adresa palače je Draškovićeva 2.
- 6
I staro i novo zdanje nazivaju se u spisima *kućom*, a ne *palačom*, što je slučaj s drugim javnim zgradama i plemićkim rezidencijama 18. stoljeća u Hrvatskoj. *Palatium* je u latinskim tekstovima naziv za veliku dvoranu ili salon.
- 7
KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48. *Varasdinensis Domus Capitularis in erectionem super preastito labore diversorum Opificium ex Olecto Fasciculus Quietantiarum*. Spisi uglavnom nisu označeni brojevima pa smo u bibliografskoj referenci za svaki naveli datum kada je potpisan.
- 8
Veduta je prvi put objavljena u LJERKA PERČI, *Tri plana Varaždina s kraja 18. stoljeća i veduta iz 1823. godine*, *Spomenica Gradskog muzeja Varaždin 1925.–1995.*, Varaždin, 1997., 39–40. O vrtu zasad nema podataka. Po svemu sudeći, on nije postojao do 1780. godine jer se tada unutar gradskih zidina spominju samo vrtovi triju samostana (franjevačkog, pavlinskog i uršulinskog), te uz kuće baruna Malenića, zidara Tachnera, baruna Sečena i L. Thonhausera. – IVY LENTIĆ KUGLI, *Varaždin nakon požara 1776. godine*, Zagreb, 1976., 22.
- 9
Primjerice, kod palače Petković (1767.), palače Keglević (1774.–1775.) i palače Varaždinske županije (1769.).
- 10
Riječ je o poznatom Beyschlagovu planu grada, publiciranom u više navrata. – IVY LENTIĆ KUGLI, *Varaždin – povijesna urbana cijelina grada*, Zagreb, 1977., slika 15.
- 11
Uz portal je sačuvan lijevi zaobljeni kameni rukohvat, te desno vratno krilo.
- 12
Ivan Krstitelj Paxy spominje se 1760. kao upravitelj Toplica. Dvije godine kasnije imenovan je srijemskim biskupom, a 1771. osam je mjeseci bio na mjestu zagrebačkog biskupa. Bio je angažiran u graditeljskim djelatnostima pa se navodi da je 1762. poslan u Beč radi kupnje zgrade Pazmaneuma za Hrvatski kolegij. – MIJO
- KORADE, Ivan Krstitelj Paxy, u: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995, 413–414.
- 13
Dosad se vjerovalo da jedan dio podruma potječe od ranije kuće. – IVY LENTIĆ KUGLI (bilj. 2), 42.
- 14
Ugovor s Franjom Friedlom potpisan je 4. ožujka 1761. KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48
- 15
Potvrda o plaćenom iznosu za Andriju Straha potpisana je 26. ožujka 1761. – KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48
- 16
Popis troškova za obavljene radove 1760., 1761. i 1762. godine sastavljen je za novog voditelja gradnje Ivana Krstitelja Paxyja. Nema datacije. – KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.
- 17
Predračun za krovšte potpisan 3. lipnja 1763(?) godine. Naručene su 22 grede, 87 letava i 1950 crijepova (KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48). Josip Sterckl spominje se u studijama Ivy Lentić Kugli kao tesar i zidar. Postao je 1745. varaždinskim građaninom i sudjelovao u izgradnji krovova na objektima ne samo u Varaždinu, već u široj regiji, od Hrvatskog zagorja do Kaniže u Mađarskoj. Umro je vjerojatno 1764. godine. – IVY LENTIĆ KUGLI, *Tri varaždinska tesarska majstora druge polovine 18. stoljeća*, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 2, 1969., 18.
- 18
Specifikacija troškova za klesarske radove potpisana je 7. lipnja 1763. Ime klesara u izvorniku se navodi kao *Weith Dönkh*. (KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48). Riječ je domaćem klesaru, članu varaždinskog ceha, koji je djelovao sredinom 18. stoljeća. Spominje se 1757. godine u svezi radova na gradskom mostu. – IVY LENTIĆ KUGLI, *Varaždinski klesari*, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 3–4, Zagreb, 1974., 45.
- 19
Spomenimo još ovdje da je 1766., dakle koju godinu nakon završetka izgradnje, neke klesarske radove na palači izvodio poznati varaždinski klesar Johann Michael Taxner, za što je ispostavio račun 22. svibnja 1766. U njemu se spominje izvedba stražnjih ulaznih vrata »den unter Sag das ist die Sträh und Seiten Stein gemacht«. Je li možda ovdje riječ o vratima ulaza u podrum? (KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.) Taxner (rođen oko 1723.– umro 1786.) poznati je varaždinski klesar druge polovice 18. stoljeća. IVY LENTIĆ KUGLI (bilj. 18), 16.
- 20
Ugovor s Bombassijem sklopljen je 20. travnja 1761. KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.
- 21
Jedan je ugovor za stolarske radove sklopljen je 28. svibnja 1763. godine, a još jedan za ugovor za razne radove 26. travnja 1764. KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.
- 22
Iskaz troškova Huetter je potpisao 17. rujna 1761. te novi 7. siječnja 1762. KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.
- 23
Thomas Huetter radio je 1761. godine stolarske dijelove oltara u župnoj crkvi sv. Nikole u Varaždinu. Huetter je rođen početkom 18. stoljeća, a umro prije 1771. godine. Spominje se većinom u sve-

zi izrade lijesova za pokojnike. – IVY LENTIĆ KUGLI, Graditelji oltara sv. Nikole u župnoj crkvi u Varaždinu, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 6, Zagreb, 1968., 35.

24

Iskaz troškova majstora Fognera potpisan je 31. prosinca 1761. godine, a u njemu se spominju: rešetke za prozore, rešetke za dimnjake, željezne motke, kante, klamfe, lokoti, brave, kante, čavli, obruči za bačve i dr. – KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48

25

Specifikacija troškova od 7. lipnja 1763. godine. – KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.

26

Gradski muzej Varaždin, zbirka rukopisa, IVY LENTIĆ KUGLI, *Popis i opis kuća u Varaždinu*, rukopis, GMV, Varaždin, 1963.–1967., Draškovićeve 2, 1.

27

Predračun za obavljene radove Huetter je napravio 1. kolovoza 1762. KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.

28

Jedan od datuma isplate na popisu Amonovih troškova je 2. kolovoza 1763. godine. KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.

29

Slikar Josip Amon (oko 1753. – 1789.) spominje se prvi put u Varaždinu 1753. godine. Poznat je uglavnom po polikromatorskim radovima, a radio ih je u crkvi sv. Florijana i crkvi sv. Vida u Varaždinu. – IVY LENTIĆ KUGLI, Prilog za istraživanje varaždinskih 'pictora' u 18. stoljeću, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 3, 1969., 10. i IVY LENTIĆ KUGLI, Građa za proučavanje varaždinskih »pictora« u 18. stoljeću (II. dio), u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 4, 1977., 41.

30

KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.

31

KAZ, KS, Fasc. 32. No. 48.

32

Spomenica umrlih župne crkve sv. Nikole u Varaždinu 1737.–1806., sv. I, 65. Ivy Lentić Kugli omaškom navodi pogrešan datum njegove smrti. – IVY LENTIĆ KUGLI, Varaždinski graditelji i zidari 1700–1850, Zagreb, 1980., 145.

33

MARIJA MIRKOVIĆ, Graditeljstvo, slikarstvo, kiparstvo Ludbreg a i okolice, u: *Ludbreg*, Ludbreg, 1984., 158–159.

34

KATARINA HORVAT LEVAJ, Katedrala sv. Terezije u Požegi, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 28, Zagreb, 2004., 225–226.

35

Na palači Erdödy u Varaždinu javljaju se identični prozorski ukrasi nadstrešnica, konzola i parapeta kakve nalazimo na kući Josefa Hoffera u Mariboru, dvorcu Gornja Bedekovčina, crkvi sv. Terezije u Požegi, kuriji Tome Kovačevića te nadbiskupskom dvoru u Zagrebu. Povezuju se s arhitektonskom djelatnošću Josefa Hoffera (umro 1762.) i njegova nasljednika Johanna Fuchsa. – METODA KEMPERL, Josef Hoffer: Ein neuer Name unter den steirischen Architekten des 18. Jahrhundert, *Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege* br. 2–3, 2002., 261–263.; KATARINA HORVAT LEVAJ (bilj. 34), 225–227. Dubravka Botica smatra da je za dekoraciju na palači Erdödy presudan utjecaj Stenggova dvorca Schielleiten. DUBRAVKA BOTICA, Četverolisne crkve u srednjoj Europi – problem tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb, 2007, 143.

36

Zanimljivo je da se vrlo sličan zabat portala javlja i na palači Vojković u Zagrebu (1764.).

37

Dehio-Handbuch. Die Kunstdenkmäler Österreichs. Wien. I. Bezirk – Innere Stadt, Wien, 2003, 292.

38

Datacija palače u: BRUNO GRIMSCHITZ, Wiener Barockpaläste, Wien, 1944, 31.

39

Stoga se ona u stručnoj literaturi definira kao pavlinski tip crkvenog pročelja. ANĐELA HORVAT, Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj, u: *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., 31.

40

U naseljima kontinentalne Hrvatske 17. i 18. stoljeća nalazimo kuće s pravim zabatama (tj. ne kulisnim) koji se formiraju dvo-slivnim krovštima i položajem objekta okomito na ulicu.

41

Vaze se vide na staroj fotografiji u: Arhiv HAZU, Scheiderov fotografski arhiv, inv. br. 1927. Vaze su se također nekoć nalazile i na palači Keglević.

42

Motiv sunčevih zraka koji okružuje amblem u trokutnom zabatu nalazimo na palači Češke kancelarije u Beču (1708.–1715.), djelu J. B. Fischera von Erlacha. Zrake su ondje pozlaćene. Motiv se vidi i na crtežima ove palače s početka 18. stoljeća, koji se nalaze u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. – PETER PRANGE, ur., Entwurf und Phantasie. Zeichnungen des Johann Bernhard Fischer von Erlach (1656–1723), Salzburg, 2004, 146–149. U Zagrebu se nekad nalazio na klasicističkoj crkvi sv. Martina u Vlaškoj ulici. U Varaždinu 18. stoljeća Božje oko je na medaljonu iznad ulaza u kuću na Trgu slobode 7 (iz 1798.) te na zaglavnom kamenu portala kuće u Habledičevoj ulici.

43

Na to ukazuje nekolicina starih fotografija, koja je, doduše, snimljena izdaleka te se ne može sa sigurnošću reći.

44

IVY LENTIĆ KUGLI, (bilj. 2), 50.

45

Volute su u recentnoj obnovi napola presječene kosinama krovne plohe.

46

LELJA DOBRONIĆ, u: *Palača Hrvatskog povijesnog muzeja 1764–2004 / The Palace of the Croatian History Museum*, Zagreb, 2004., 12.

47

Rizalit oroslavskog dvorca podsjeća na neka crkvena pročelja, primjerice na uršulinsku crkvu u Varaždinu. Postoje i primjeri kad se volutni zabati javljaju na bočnim rizalitima, kao na Jankovićeve dvorcu u Daruvaru. Na prijelazu 18. u 19. stoljeće volute poprimaju oblik meandra, primjerice na dvorcu u Virovitici, ili pak u Murskoj Soboti.

48

METODA KEMPERL (bilj. 35), 261–263. i KATARINA HORVAT LEVAJ (bilj. 34), 225–227.

49

U slovenskom dijelu Štajerske volutne zabate imaju veliki dvorci i crkve, dok ih u sačuvanom fondu malobrojnih gradskih palača

ne nalazimo. Dvorac Štatenberg (1720.–1740.), djelo talijanskog arhitekta Comesinija, koje je kasnije obnovio Joseph Hueber (METODA KEMPERL, Korpus poznobaročne sakralne arhitekture na slovenskem Štajerskem, elektronsko izdanje, Ljubljana, 2007., 62.), ima u unutrašnjem dvorištu rizalite na bočnim krilima koje nadvisuje zabat s gigantskim volutama. No, spomenutim je hrvatskim primjerima nešto sličnije pročelje crkve sv. Alojzija u Mariboru, gdje uska visoka ploha na rizalitu ima vijencima snažno izdvojen zabat, omeđen stiješnjem volutama te zaključkom sa zaobljenim skokom na sredini. Ono se pripisuje Johannu Fuchsu (METODA KEMPERL, bilj. 49, 108.), te bi se zbog njegova angažmana na značajnim objektima u Hrvatskoj, ako ne i autorstva

nekih od spomenutih građevina, Fuchsova djelatnost mogla činiti kao polazište za razvoj takvog tipa pročelja u nas.

50

METODA KEMPERL (bilj. 49), 56.

51

Recentni zidovi kojima su neprimjereno pregrađene prostorije kata, predvorje i glavna dvorana, su uklonivi, te bi svaka buduća obnova morala predvidjeti njihovo uklanjanje u cilju uspostavljanja izvorne tlocrtne situacije.

52

Ispravno: *Verdachungen*.

Summary

Petar Puhmajer

The Palace of the Zagreb Kaptol in Varaždin

The Palace of the Zagreb Kaptol in Varaždin was considered to have been built at the beginning of the 18th century. A close study of its extensive construction documentation, kept at the Kaptol Archives in Zagreb, proved that between 1760 and 1763, a new palace was erected to replace an older house. Although the records do not reveal the identity of the palace designer, the execution was entrusted to Anton Maričnik, the master builder of the Ludbreg manor estate, while a number of local craftsmen were commissioned to do the artisan work. In spatial organization, as well as in the façade decoration, the palace resembles a group of 18th-century

noble houses in Varaždin, influenced by the neighboring province of Styria. The specific feature of the façade design, the projecting block crowned with a pediment with scrolls, is typical of several other secular buildings dating between the 1760s and 1770s in Croatia. Despite small dimensions, the palace stands out as a valuable work of baroque architecture in the continental Croatia.

Key words: architecture, palace, Baroque, 18th century, Varaždin, Zagreb Kaptol